

Bogár László

AZ ISMERETLEN FŐSZEREPLŐ: A PARAZITA

Vázlatok az élősködés ontológiai talapzatának értelmezéséhez

AZ ÉLŐVILÁG BECSLÉSEK szerint húszmillió körüli növény, állat és gomba fajtát szinte felfoghatatlanul gazdag kapcsolati rendszer köti össze, a földi élet roppant bonyolultságú titokzatos hálózata. Ám a legtöbb titok talán azt a sajátos kapcsolati rendszert veszi körül, amelyet *élősködésnek*, közismert idegen szóval *parazitizmusnak* nevez az ezzel foglalkozó tudomány. Ez a kis dolgozat olyan gondolatörödékek laza füzére, amelyekkel megpróbálom listába gyűjteni, hogy mi mindent lenne érdemes végiggondolni ahhoz, hogy megértsük e különös, titokzatos, és valljuk be, nem alaptalanul fenyegető kapcsolati forma lételméleti lényegét. És mivel a létmegismerés végső célja mindig a megismert létezésbe türelemmel, szelídséggel, alázattal való belehelyezkedés, így a társadalmi létnek nevezett élőhely élősködő rendszereit is óhatatlanul érinteni szeretném, aminél kényesebb összefüggések nem nagyon léteznek ma az emberi világban. Napjaink politikai kommunikációs tereiben brutális erővel örvénylő indulatok legfőbb hívószava a lop, csal, hazudik, mármint a politikai ellenfél, és mivel e vádak „burkológörbéjét” korrupciónak szokták hívni, e mögött szintén az élősködés társadalmi megjelenési formái húzódnak meg. És, persze, a választások megnyerésének legbiztosabb módja, ha sikeresen tudom meggyőzni a közönséget arról, hogy én, és csak is én vagyok (leszek) képes e szörnyű és fenyege-

tő élősködés gyökeres kiirtására. Így született meg a Lehet Más a Politika vagy a Jobbik Magyarországért pártelnevezés, a létrehozó által azt remélve, hogy ezzel a névválasztással automatikusan hihetővé válik, hogy *lehet „más”* és *lehet „jobb”* a társadalmi lét élőlényei kapcsolati hálójának minősége. (Csak zárójeles megjegyzésként teszem hozzá, hogy kisgyermek koromban az első József Attila-verssor, amivel találkoztam, a *Ne légy szeles* című töredék egy sora volt, amelyet szinte minden osztályteremben olvashattunk, és nem volt olyan iskolai ünnepély, ahol ne hangzott volna el. Nos, ezt a néhány soros töredéket mindig töredékesen idézték, csak annyi volt hallható és olvasható, hogy *„dolgozni csak pontosan, szépen, ahogy a csillag megy az égen, úgy érdemes.”* Nyilván jó oka lehetett a magát szocializmusnak nevező rendszer urainak arra, hogy következetesen elhagyják a vers első sorát, e kis töredék egésze vágatlanul ugyanis így hangzik: *„Ne légy szeles, bár munkádon más keres, dolgozni csak pontosan szépen, ahogy a csillag megy az égen, úgy érdemes.”* A *„bár munkádon más keres”* a vers üzenetének legdrámaibb eleme, hisz arra int, hogy ugyan egy élősködő fogságában élünk, türelmesen mégis a rendet kell szolgálnunk.) De, vajon miért vált ki az élősködés ilyen brutális ellenszenvet, és miért válhat így módfelett alkalmassá a politikai indulathullámok felkorbácsolására? És vajon miért nem tud minden

élőlény (és minden társadalmi lény, pláne minden politikus) „rendes” életet élni, ami ebben az esetben valami olyasfélért jelentene, hogy megdolgozik az élet javaiért, mint minden rendes élőlény, és nem másoktól veszi el, ahogy a büntető törvénykönyv súlyosbító mellékkörülményeinél olvashatjuk, „előre megfontolt szándékkal, aljas indokból és különös kegyetlenséggel” mindazt az életjóságot, amiért az keményen dolgozott. Ha más tud „rendes” lenni, akkor egyáltalán mit jelent az, hogy *rend*, úgy a Föld élőrendszerének egészében és a társadalmi létben, mint annak egyik „alrendszerében”. Nos, a válasz legmélyebb szintjének megtalálásához alaposan szemügyre kell vennünk egy fogalmat, amelyet eredetileg az elméleti fizika, azon belül is a hőtan vezetett be, és ez az *entrópia*. Az entrópia lényegének meghatározása nem egyszerű feladat, de talán úgy közelíthetjük meg leginkább, ha azt mondjuk, hogy az entrópia a létezés egyik legmélyebb összefüggése, amennyiben a dolgok olyan rendezetlenné válását fejezi ki, amelynek során az anyag, az energia és az információ (ami ugyanannak a „valaminek” a három megjelenési formája) spontán módon egyre rendezetlenebbül (egyre kaotikusabban) kavargog, míg végső „nyughelyet” nem talál a teljes rendezetlenségben. Magát ezt a folyamatot, az anyag, energia, információ erre való „hajlamát” szokás összefoglaló néven entrópiának nevezni. Ebből a titokzatos összefüggésből az is kiderül, hogy ha az anyag, energia, információ széthull darabokra, akkor kellett „valami”, ami a spontán rendezetlenné válás univerzális törvényével szembe szegülve előtte összerendezte őket, és ezt a rend felépítésére, megtartására és gyarapítására, komplexitásának növelésére irányuló titokzatos erőt neg-entrópiának (negatív entrópiának) is szokás nevezni. Az élet igen komplex rendszer, hisz a legegyszerűbb élőlé-

nyekben is molekulák millióinak hihetetlen pontosságot és összerendezettséget igénylő együttműködésére van szükség ahhoz, hogy a lény élete folyamatosan fenntartható legyen. Minden élőlény élete tehát egy rendkívül komplex rendre épül, ám minden élőlény élete valójában nem más, mint egy állandó törekvés arra, hogy a Földön megtalálható rendezett dolgokból rendezetlen dolgokat csináljon. Ne szépítsük tehát, maga az élet csak úgy képes varázslatosan szép lenyűgöző rend létrehozására, hogy folyamatosan megbontja a rendet „máshol”, vagyis „élősködik” is ezen a renden. Ez alól az univerzális összefüggés alól (látszólag legalábbis) az egyetlen kivételt a fotoszintézist végző élőlények jelentik, ám nekik könnyű dolguk van, mert egy a földi élet dimenzióihoz képest kvázivégtelen, földön kívüli, különlegesen magas szinten rendezett energiaforrásból táplálkoznak, és ez nem más, mint a Nap. Ők tehát valóban nem élősködnek a Földön, mint komplex rendszeren, de csak azért, mert nekik megadatott,

„(...) mindenki élősködő, amennyiben arra törekszik, hogy lehetőleg minél kevesebb anyag, energia és információ befektetésével minél nagyobb élethaszonhoz, vagyis magasan szervezett rendhez jusson hozzá. És ennek legegyszerűbb módja valóban az, ha más élőlények rendezettségét megbontja.”

hogy egy másik égitest rendezettségével tehesék meg ugyanazt, mint a többiek a Földével. Akárhogy is kerülgetjük, minden nem fotoszintézisre épülő élőlény (így velük maga az élet) valamilyen értelemben élősködő is, amennyiben rendezett rendszereket (egy másik élőlényt) fogyaszt el, vagyis tesz rendezetlenné, ami végül anyagcsere „végtermékként” távozik belőle. Sajat ürülékének bármilyen formája azért kelt undort minden élőlényben (az emberben különösen), mert abból már minden rendet kivont, így számára értéktelen, sőt többnyire toxikus, és így

kifejezetten káros, vagyis akadályozná a rendezett rendszereket rendezetlenné tevésében. Vizsgálatul azért tegyük hozzá, hogy ez a folyamat, vagyis az entrópia, a rendezetlenség folyamatos növelése csak az egyik oldala az élet egészének. A másik oldalon ugyanis távolodik az entrópiától, amennyiben folyamatosan fenn tartja, gyarapítja, gazdagítja a saját életét, vagyis összességében akár „entrópia-semleges” is lehet hosszútávon ez a komplex rendszer, bár ennek, mint látni fogjuk, szigorú feltételei vannak. Ráadásul, és ez a földi élet igazi csodája, ami az egyik élőlény számára már teljesen rendezetlen ürülék (azért ürül ki belőle, mert már minden rendet kivont a benne áthaladó anyagokból), az más élőlényeknek egy olyan komplex rend megtestesülése, amelyből ők még képesek, életük rendezettségét fenntartva „rendezetlenséget csinálni”. És mivel mindez egy felfoghatatlanul komplex nagyszisztem tudott válni, a földi élet, feltételezve, hogy legvégső „rendellátója”, a Nap zavartalanul működik, igen hosszú ideig, akár évmilliárdokig is fennmaradhat. Aligha véletlen, hogy minden ősi kultúra a Napot, mint legfőbb Istenséget, a Teremtés központjaként imádta, megsejtve, hogy a Nap a földi élet legfőbb forrása. A fotoszintézisre épülő élőlények kivételével tehát mindenki élősködő, amennyiben arra törekszik, hogy lehetőleg minél kevesebb anyag, energia és információ befektetésével minél nagyobb élethaszonhoz, vagyis magasan szervezett rendhez jusson hozzá. És ennek legegyszerűbb módja valóban az, ha más élőlények rendezettségét megbontja. Vagy úgy, hogy elpusztítja őket, a növényevők a növényeket, őket meg a ragadozók, vagy, mint azt az ember, más élőlények reprodukcióját teszi

„Az élősködés legmélyebb ontológiai szintjén tehát egy planetáris világparazita megismerte a módját annak, hogy a rendezettség tudatos felbontásával miként lehet energiát »kinyerni« az emberi világból, mint magas szinten rendezett komplexumból.”

„szigorúan ellenőrzötté” a saját rendezettségé érdekében. Ez utóbbit visszük végbe akkor, amikor a növények termését, magját fogyasztjuk el, tojást (akár kaviárt is) eszünk, vagy tejet iszunk. Ilyenkor nem öljük meg ugyan az adott élőlényt, de mi szabályozzuk életének folytathatóságát reprodukciója szigorú ellenőrzésén keresztül.

Ám ez az élősködésnek csak egy, az élet univerzális lényegéhez kötődő általános megközelítése. Mindezt össze kell kapcsolnunk az élősködés szűkebb, a hétköznapi értelmezés számára sokkal érthetőbb és átláthatóbb szintjének összefüggéseivel. De mielőtt ennek részletesebb kifejtésébe kezdünk, érdemes vázlatosan áttekinteni, hogy az élőlények közötti igen komplex kapcsolati rendszer milyen formái léteznek, és ezeken belül miért képez egy titokzatos idegen, fenyegető világot a szűkebb értelemben vett parazitizmus. Bár Darwin evolúciós elmélete nyomán az élővilág meghatározó

kölcsönhatásaként a kíméletlen harcot (*struggle for life*) tételezhetnénk fel, a valóságban azonban az együttműködés hihetetlenül kifinomult formái legalább annyira jellemzői e kölcsönhatásoknak, mint a kétségtelenül szintén jelenlévő küzdelem. Ennek alapján a kölcsönhatásokat két nagy csoportra oszthatjuk, az együttműködésre és a versengésre épülő kapcsolati rendszerekre. Az együttműködés legkomplexebb formáinak összefoglaló neve a mutualizmus, vagyis a kölcsönös előnyökön nyugvó együttműködés, aminek rendkívül sok megjelenési formája létezik, növények, állatok és gombák között egyaránt. Ennek a legszorosabb és leginkább tartós együttműködési formáját szokás szimbiózisnak nevezni, amelynek az ember számára legfontosabb megnyilvánulása, hogy a tápcsatornánk-

ban jelenlévő baktériumok egy része annyira létfontosságú számunkra, hogy nélkülük igen súlyos helyzetbe, akár életveszélybe is kerülhetünk. Az együttműködés lazább, mondhatni fakultatív formáit kommenzalizmusként említi a tudomány, itt mindkét fél számára esetleges az együttműködés vagy annak „felmondása”. Ám tapasztalati tény, hogy az erőforrások feletti rendelkezés nem mindig békés, jelen van az együttműködés mellett a harc is.

A kapcsolati rendszerek másik nagy alrendszerét tehát a versengés testesíti meg, amelynek három alaptípusa van, az *antibiózis*, a *zsákmányszerzés* és az *élősködés*. Az antibiózis esetében az egyik fél olyan kémiai anyagot bocsát ki, ami gátolja, vagy egyenesen lehetetlenné teszi egy vele versengő faj életfunkcióit, vagy legalábbis annak terjeszkedését. Ennek a kapcsolati rendszernek köszönhetjük az antibiotikumokat, amelyeknek először felfedezett formája a penicillin volt, amit egy gombafaj választ ki a számára veszélyes baktériumokkal szemben. A másik versengő kapcsolati forma a *zsákmányszerzés*, amellyel kapcsolatban ugyan azonnal a húsevő ragadozókra asszociálunk, pedig valójában a növényevők is „zsákmányszerzők”, e fajok között is jelen van az erőforrásokért való küzdelem, bár mindkét esetben van egy komplex együttműködés is, annyiban, hogy kialakítják a maguk ökológiai fülkéjét növényevőként és ragadozóként is. És végül így jutunk el írásom ismeretlen főszereplőjéhez, a parazitához. Érdemes kicsit a legmélyebb lételeméleti alapokhoz visszatérni.

A versengés első két formája saját teljesítményre építve megoldozik az eredményért. Előállítja a gátlóanyagot az antibiózisnál, és kifejleszti a sikeres zsákmányszerzés eszköztárát, ám az élősködésnél lezajlik valami nagyon különös, az élősködő ugyanis leépíti magát, többnyire olyan módon, hogy akár teljesen életképtelenné is válik a gazdaállat nélkül, vagy-

is ő maga rombolja le azt, amit az élet egyszer már felépített. Ennek ellensúlyozására azonban olyan elképesztően „kreatív” eljárásokat képes kifejleszteni, ami egyértelművé teszi, hogy a fajok közötti kapcsolati rendszerek komplexitása minden képzeletet felülmúlóan gazdag lehet. Mindig nyitva áll az út a parazita leépülésre, de a „normális rendbe” való visszatérésre is. Vagyis az élősködővé válás mindig egy olyan degenerálódási, deformálódási folyamat, amelynek során *per versio*, vagyis „átfordulás” megy végbe, és elmélyült kutakodás után feltehetőleg mindig megtalálhatnánk azt a kényszert is, ami ezt a degeneratív átfordulást kiváltotta. Ahogy Tóth Ferenc biológus szellemesen fogalmaz, az élősködő nem jöhet létre egyszerre a többi élőlényel, hisz akkor még nincs kin élősködni, a parazita később keletkezik, valamilyen trauma, vagy ahogy írja, „*tartási hiba*” következtében, és bizonyos körülmények között ez a degeneráció akár vissza is fordulhat. Tóth Ferenc, mint a biológiai tudományok doktora, számos művében foglalkozik a kérdéssel és módfelett inspiratív összefüggéseket tárt fel a társadalmi létre vonatkozóan, ebből néhányat én is bemutatnék majd.

De előbb arra tennék kísérletet, hogy összekapcsoljam mindezt a mondandóm első részében említett lételeméleti élősködéssel, aminek alapján magát az Életet, a földi élet egész rendszerét is „élősködésnek” tekinthetnénk, hiszen fennmaradása csak egy földön kívüli szereplő, a Nap rendezettségén való „élősködéssel” valósulhat meg. A népmesék, mint a legősibb bölcsességek utolsó történelmi visszfényei, arról tanúskodnak, hogy a tradicionális szakralitás szellemi rendszereiben még megvolt az ősi tudás, amelynek magyarázata volt erre. A népnyelv így fordítja le a maga számára a *Taót*: „*Jót cselekedni mindig nehéz és fáradságos, rosszat cselekedni viszont könnyű és szórakoztató. Csoda-e, ha mindig hajlamosabbak vagyunk rosszat cselekedni, mint jót.*” Ebben a zse-

niálisan egyszerű filozófiai miniatúrában az entropia alapkérdésére adott válasz legfőbb eleme is benne foglaltatik. Jót cselekedni azért nehéz és fáradságos, mert a jó nem más, mint a világ-egyetem legbelső rendjének felismerése, létmegismerés és az így felismert létbe való behelyezkedés. Jót cselekedni tehát mindig azért nehéz és fáradságos, mert állandó, jelentős létenergia kell ahhoz, hogy e rendet megismerjük, és folyamatosan létrehozzuk azokat a feltételeket, amelyek lehetővé teszik e rendbe való harmonikus beilleszkedésünket. A rosszat cselekvés viszont ennek az ellenkezője, amikor könnyelműen „szétszórjuk, elszórakozzuk” (*nota bene* a görög nyelvben a szétszóró azt jelenti, *diabolosz*, amiből az Ördög, Sátán, Gonosz elnevezése is származik). Az élőködés legmélyebb ontológiai szintjén tehát egy planetáris világparazita megismerte a módját annak, hogy a rendezettség tudatos felbontásával miként lehet energiát „kinyerni” az emberi világból, mint magas szinten rendezett komplexumból. Ami az elmúlt háromezer év során zajlik, az nem más, mint ennek a világprogramnak a megvalósulása. A népmesei Kisgömböc története az ősi bölcsességek szintjén írja le a rend e tudatos szétrombolásának drámáját, érdemes tehát áttekinteni e mese főbb szerkezeti elemeit. A történet azzal kezdődik, hogy a szegény asszony felküldi a lányát a padlásra, hogy hozná le a Kisgömböcöt, mert vacsorát akar főzni belőle. Ám a Kisgömböc a lány legnagyobb megdöbbenésére megszólal, és azt mondja: „még, hogy te akarsz engem megenni, *inkább* én kaplak be téged”. Vagyis a világ egy végtelenül komplex áramlási rendszer, ahol mindig fennáll a lehetősége a váratlan fordulatnak, a „*mátság*” megjelenésének (amikor a Kisgömböc azt mondja „*inkább*”, vagyis *eddig úgy volt, de mostantól minden másképp volt, van és lesz*), vagyis a rend és rendezetlenség örök küzdelmében hirtelen is megjelenhet a rendezetlen-

séget előidéző destruktív erő a maga degeneratív logikájával. De mivel a történet szereplőinek szellemi kapacitása nem elégséges sem a felismeréshez, sem a cselekvéshez szükséges erő és bátorság összeszedéséhez, így a destruktív más-ság öngerjesztő örvénylésként, láncreakcióként terjed tovább, míg végül az egész világot elnyeléssel fenyegeti. Vagyis a szakrális *tudás* a Rend mibenlétéről, és az elszánt *bátorság* e Rend megvédésére elengedhetetlen feltétele annak, hogy a világparazita pusztítása minimalizálható legyen. A mese „megoldási logikája” így aztán a lehető „legegyszerűbb”, amint megjelenik a Kiskanász, vagyis a Rend *tudással és bátorsággal* (dinamikus létmegértési és létbehelyezkedési képesség) dúsan megáldott szereplője és a Kisgömböc vesz-tére őt is elnyeli, a Kiskanásznál lévő bugylibicska, mint „végső megoldás” elhozza a történet végét, volt Kisgömböc, nincs Kisgömböc. A népmese egyértelmű sugallata, hogy *a csoda az egyetlen realitás*, és ahogy mondani szokás, *aki nem hisz a csodában, az nem realista*. A Kisgömböc történeténél kissé emelkedettebb, ünnepélyesebb és költőibb szépségű Kuroszava Akira japán filmrendező *Dersu Uzala* című filmje, amelyben a modern világ által szánalmasan elmaradottnak láttatott Dersu, a tajgavadász, mindig egy hármas engesztelő szertartást mutat be, ha megöl egy erdei állatot. *Először* kéri az erdő szellemeit, hogy bocsássák meg neki, hogy tettével felsértette az élet végtelen szövetét, a létezés rendjét. (A Rend feltétlen tisztelete.) *Másodszor*, megígéri, hogy mindig csak annyit fog „kivenni” ebből a rendből, amennyi önmaga rendezettségének fenntartásához feltétlenül szükséges. (Mértékletesség, mint a Rend fennmaradásának feltétele.) *Harmadszor* pedig azt is megfogadja, hogy „méltó életet él” majd, amit talán úgy fordíthatnánk le, hogy ugyan lerombolta egy másik élő-lény rendezettségét, de az ő élete, mint komplex rend, értékesebb része lesz majd a világ egészé-

nek, mondhatnánk, az entrópia tekintetében „jó csere” ment végbe, mert Dersu a jó gazda gondosságával fog bánni a szakrális felelősségére bízott világgal. A végső tanulság, hogy az élősködést kiváltó traumák és degeneratív következményei csak akkor és csak úgy kerülhetnek el, ha kitartó lét-munkával, tudással, bátorsággal és becsülettel állandóan teszünk is ezért, megőrizve a rendet.

Az alábbiakban az imént említett Tóth Ferenc biológus természeti és társadalmi élősködés alapvető mintázatait bemutató dolgozatának lényegét próbálom összefoglalni, vagyis, hogy miként is kellene a természeti analógiák nyomán megérteni a társadalmi élősködés egyre brutálisabban pusztító formáit. Amit például látnunk kell, az, hogy a gyilkos élősködőnek mindig ésszerű oka van arra, hogy a gazdát elpusztítsa. Ilyen gyilkos élősködők például a fürkészdarázsak. Bepetéznek a gyanútlanul lakmározó áldozatukat, aki úgy éledgel tovább, mint ha egészséges lenne, vagyis nincs tudása, „információja” a világról, önmagának a világhoz való kapcsolatáról. A petéből kikelő fürkészdarázslárva ugyanis először a legkevésbé létfontosságú szöveteket emészti föl. Ilyen például a zsírszövet. A Föld zsírjának az éghető ősmaradványi telepeket nevezhetjük: a kőszén, a kőolajat és a földgázt. Ezt már elég rendesen megdézsmáltuk globális élősködőként. Második lépcsőben a fürkészdarázs-lárva már kénytelen a létfontosságú szerveket is fogyasztani, ami immár fáj a gazdának, aki ezzel haldokolni kezd. Ilyenek a mirigyek, az izmok, a keringés vagy a légzés szervei. Földünkön ezeknek felelnek meg az árterek, a mocsarak, erdők, a barlangrendszerek, a felszíni és felszín alatti vízfolyások. Ezeknek tekintélyes részét már leromboltuk, kiirtottuk, feléltük, megmérgeztük vagy egyszerűen elroncsoltuk. A

harmadik szakaszban a gyilkos élősködő lárva már nem akar többet rabolni, összeszedte, amire szüksége volt lárvaéletében. Most jön az átalakulás ideje. Be kell bábozódnia. Bábállapotban azonban védtelen a külvilággal szemben, tehát álcáznia kell magát. Ezt leginkább a gazda tetemével teheti meg. Megtámadja hát a gazda idegrendszerét. A gazdát először arra kényszeríti, hogy utolsó erejével valami biztonságos helyen rögzítse magát. Ezután a gazdát megöli, majd elkezdődik a bábozódás, kicsit később pedig a bábból kibújhat az a látványos, bonyolult és rejtélyes lény, akit nem is sejtenénk a jellegtelen külsejű, egyszerű lárvaállapota alapján. Az a gond, hogy ezt a nagy átalakulást a gazda már nem láthatja, hacsak nem a túlvilágról. Eszerint

„(..) nem általában az ember, hanem a nyugatias modernizáció globális civilizációja akarja gyilkos élősködőként elpusztítani a Földet. Nem rosszindulatból, hanem azért, mert ilyen az alapvető mintázata. Ez a tradicionalitás korából, vagyis az élet szakrális kultúrájából a halál, a degeneratív pusztítás önfelőlő civilizációjává lett a modernitás során.”

a hasonlat szerint nem általában az ember, hanem a nyugatias modernizáció globális civilizációja akarja gyilkos élősködőként elpusztítani a Földet. Nem rosszindulatból, hanem azért, mert ilyen az alapvető mintázata. Ez a tradicionalitás korából, vagyis az élet szakrális kultúrájából a halál, a degeneratív pusztítás önfelőlő civilizációjává lett a modernitás során. A Föld azonban védekezik a gyilkos élősködő ellen. Egyre fenyegetőbb, vészjóslóbb módon bomlik fel az a hihetetlenül finom rendszer, ami olyan kiegyensúlyozott feltételeket kínál a földi élet számára, ám a globális modernizáció bulldózere már nem képes megállni. Az emberi lét és az egész földi élet olyan kritikus elágazási ponthoz ért, ahol eldől, hogy van-e önmagához való reflexív viszonya ennek a planetáris parazitának, vagy, ha nincs, akkor képes-e a magát emberiségként tételező

hipotetikus létező visszafordítani ezt a végzetes degenerációt, és regenerálva az élet szakrális rendjét, megállítani az entrópiát.

Egy másik tanulságos élősködés-történeti példa a „köztigazdás” élősködés. A köztigazdás élősködők lényege, hogy az egymást követő fejlődési alakjaik más és más állatfajokban tudnak csak fejlődni. A főgazda szerencsésnek mondható, mert nem pusztul bele,

hogy élősködőt hordoz a testében. A köztigazdákban viszont az élősködő végzetes szerepet játszik. Ilyen köztigazdás élősködő a kergeféreg is. A kergeféreg kifejlett alakja a ragadozók (kutya, farkas) beleiben él. A ragadozónak a kelleténél többet kell ennie, hogy a bélféreg is etesse, de egyébként éli az életét, miközben ürülékével viszont hosszú időn át szórja a féregpetéit. Ha ezt a petét legelés közben lenyeli a birka, a beleiben kikel a féreg lárvája, de nem marad a bélben, hanem az erekbe fúródik, és addig viteti magát a vérrel, amíg el nem jut az agyba. Ott megállapodik, és folyton

növekvő hólyaggá alakul. A hólyag belsejében számtalan féregkezdemény fejlődik. Ezek csak akkor tudnak tovább fejlődni, ha újra a kutya vagy a farkas beleibe kerülnek. A hólyag károsítja a birka agyát, aminek leglátványosabb következménye, hogy a birka egy idő után már nem tud normálisan reagálni az őt érő hatásokra. Ha támadnak a farkasok vagy a kóbor kutyák, az

egészséges birkák zárt alakzatba tömörülve védekeznek, vagy elszaladnak. A kerge birka mindkettőre képtelen, így ő lesz az áldozat. A ragadozók elfogyasztják a leölt kergebirka agyát, így megfertőzik, vagy amennyiben már korábban is férgesek voltak, visszafertőzik magukat. A féreg tehát megváltoztatta a birka viselkedését annak érdekében, hogy visszajuthasson a farkas vagy a

kutya belebe, miközben szaporodott, sokasodott. A főgazdánál legfeljebb emésztési-tápanyaghasznosulási zavarokat okozott, a köztigazdának viszont a halálát, azáltal, hogy megfosztotta az önvédelem legalapvetőbb eszközétől is. Nem kell nagyon erőlködni ahhoz, megtaláljuk a társadalmi párhuzamokat az önazonosságok totális felszámolására törő globális parazita és a kerge birka-ként IDentitását veszítő nép ma átélhető történetében, ahol kergén és IDétlenül kóvályogva válik áldozattá.

Vannak látszólag kevésbé pusztító, ám hosszú távon legalább annyira veszélyes élősködők,

mint például a fagyöngy. A félig élősködők legközismertebb példája. A fehér fagyöngy gyakran annyira elborítja a megtámadott fákat, hogy azok vagy kiszáradnak, vagy az ember csonkolja le, vágja ki őket. De miért is nevezzük félig élősködőnek a fagyöngyöt? Mert nemcsak abból él, amit a fától elszív, hanem komoly munkát végez ő maga is. Mi ez a munka? Emberi nézőpontból

„A nyugatias modernitás létszerveződési elvei, és az ezekre az elvekre épülő létberendezkedés ontológiai értelemben eleve egy planetáris parazita »kihordó szerkezete«, így az egész földi élet degenerációja megállíthatatlannak látszik. Az élősködés tehát nemcsak önmagában, konkrét megjelenési formáiban pusztít, hanem főként azáltal, hogy láncreakciókat indít el a földi élet egész rendszerében, és ez az öngerjesztő örvénylés magát az egész rendszert teszi egyre képtelenebbé a védekezésre, a degeneráció megállítására. Bár vannak jelei, hogy az emberi létezésben erősödik mindennek a felismerése, egyelőre nincs koherens narratíva ennek elbeszélésére, s így értelemszerűen nincs és nem is lehet olyan társadalmi gyakorlat sem, amely képes lenne lelassítani, megállítani és visszafordítani ezt az emberi létezést, és ezen keresztül az egész földi életet összeomlással fenyegető folyamatot.”

azt tekintjük a növények fő munkájának, amikor a napfény segítségével megkötik, testükbe építik a levegő szén-dioxidját, miközben oxigént juttatnak a légkörbe. Márpedig ezt a fagyöngy saját maga teszi, méghozzá egész évben, hisz örökzöld. A gazdanövény, a megtámadott fa viszont télen nem „dolgozik”. Látszólag tehát szorgalmasabb a fagyöngy, mint maga a fa. De csak látszólag, és ez a társadalmi hasonlatnál nagyon fontos körülmény lesz. Mit szív el a fától a fagyöngy? Lényegében csak nyersanyagokat, azaz vizet és ásványi sókat. Nem tehet mást, hisz nincs saját, talajba nyúló gyökere. Hiába is kísérleteznénk azzal, hogy a fagyöngy magját talajba vetjük, ott bizony csak elpusztulni tud. A fagyöngy nyúlós, ragacsos húsú bogyóját a madarak fogyasztják. Kicsírázni csak akkor tud a magja, ha a madárürülék faágra hull. Ha a tájban gyökerező élő társadalom a fa, akkor a multinacionális cégek a rajta élősködő fagyöngyök. Bevásárlóközpontok, benzinkutak, biztosítótársaságok, bányatársaságok, irodaházak, szállodák, összeszerelő üzemek, hulladékfeldolgozók és egyéb idegen eredetű pénzszivattyúk, amiket leegyszerűsítve csak „multiként” emleget az utca embere. Külső megjelenésükben szabályosak és kiszámíthatóak, mint a fagyöngy gömbölyű lombozata. A befogadó állam vagy térség gazdasági pangása idején is működőképeseek, sőt, épp akkor leglátványosabb a sikerük. A fagyöngyöt is télen vesszük észre leginkább, amikor a gazdanövénynek nincs saját lombja. Miként a multik is akkor „teremtenek” látványosan munkahelyeket, amikor a környéket fojtogatja a munkanélküliség. Miért haragsunk hát rájuk? Mert a hétköznapi tapasztalat azt mutatja, hogy ahol izmosodnak a multik, ott zsugorodik a helyi társadalom befolyása. Ezeken a területeken az újabb és újabb beruházások felmorzsolják maradék zöldterületeinket, felvásárolják és bekerítik a legszebb kilátást nyújtó hegyoldalainkat, a még meglévő sza-

bad gyógyvízforrásainkat, vízpartjainkat. Ha érvelni kell, ők pénzösszegeket mondanak, mi erkölcsi elveket. Ahol az emberek elvesztették a tájjal való szerves kapcsolatukat, ott bizony az „erkölcs” és az „elv” szavak súlytalanok már, így győz le mindent a hatalom és a pénz. A terjeszkedő multik egyre nagyobb terhet rónak a térségre lélektani értelemben, de környezetvédelmi szempontból is, ahogy a fagyöngy egyre jobban húzza súlyával a mind törékenyebbé váló ágakat. A multi-ellenes érveink rendre azon buknek meg, hogy a „nemzeti összetermék” legnagyobb részét jelenleg kimutathatóan ők „termelik”. Csakhogy most gazdasági értelemben éppen tél van! Mennyire másképp festene a mérleg egy kedvezőbb korszakban, amikor az emberek helyben dolgoznak, helyi terméket vásárolnak, helyi iskolába járatják a gyermekeiket és helyben töltik a szabadidejüket. Miként a fagyöngy is dolgozik, azaz értéket teremt, úgy a multik is, mégis élősködők, hisz sokkal többet vesznek el, mint amennyit adnak. Amikor a multi felvesz egy pályakezdőt, fel sem tűnik a legtöbb embernek, hogy az óriáscég ingyen jut szakemberhez. A társadalom óriási terhet vállal azzal, hogy működteti az iskolarendszert, ám a legtehetségesebb pályakezdőket bekebelezi a nemzetközi pénzszivattyú. A jó szakember képzése olyan, mint a sörétes vadászat. Elméletileg elég lenne azt a három sörétet kilőni, ami eltalálja a madarat, de sajnos csak utólag derül ki, melyik lesz az a három. Így aztán nincs mit tenni, ki kell löni mind a kétszázat. A társadalmat nem csak annak a néhány százaléknyi „nyertes” szakembernek a képzési díja terheli, aki végül a multiknál köt ki. Ki kell fizetnünk a tömeg képzését is, amely végül sehol sem tud tartósan elhelyezkedni. Mennyit fizet ebből az a nemzetközi óriáscég, aki végül a haszon nagy részét kiviszi a befogadó területről? Vajon akkor is nyereséges lenne, ha megfizetné az arányosan rá eső oktatási részt?

És akkor még nem beszéltünk az útépítésről, az egészségügyről, a természeti környezetről és sok egyébéről, ami nélkül nem lenne jelen az olcsó munkaerő az adott területen. A folyamat egyébként öngerjesztő: minél tehetségesebb szakembereket kebelez be a multi, annál hatékonyabb lesz a pénzszivattyú, és annál esélytelenebb a „föld népe”, a helyi társadalom kimaradó része, amikor össze kell csapni a multival valami új beruházás terve miatt. Nincs ez másképp a fáknál sem. Az első fagyöngy még nehezen töri át a fa védelmi rendszerét, de ha már megvetette a lábát az élősködő, egyre könnyebb a dolga a további megtelepedőknek. Az elnyomott térségből pedig özönlik a kísértés a még egészséges tájak felé is, ahogy a madarak százával viszik a magot a fagyöngy lepte fáról más fákra. Tudás, bátorság, becsület kellene...

Az identitás lassú felszámolására törekvő paraziták másik csoportja hasonlít a kergekórt okozó férgekhez. Vízimadaraink bélcsatornájából a bélféreg petéi a madár ürülékével jutnak a vízbe. Itt vízcicigákba kerülnek, majd a halakba. Az egyik féregfaj lárvája a halba jutva addig vándorol, amíg a szemlencsébe nem ér. A halat megvakítja, aminek következtében a hal nehezebben talál táplálékot, legyengül, ráadásul nem veszi észre, hogy mikor csap le a levegőből halálos veszedelem. A halászmadár könnyűszerrel elkapja, majd elfogyasztja a megvakított halat. A féreg tehát „hazaért”, kezdhet szaporodni. Valahogy így működnek a „való világnak” nevezett kukkolóműsorok, de ugyanezt a szerepet játsszák a tévésorozatok vagy a politikai színjátékok, a globális reklámpari művek, sőt, maga a „közösségi” média is, amely utóbbinál közösségpusztítóbb fegyvert nehéz volna kitalálni. Aki ezekre rákap, társadalmi értelemben megvakul, mint az áldozatul esett hal. Olyan dolgokkal kezd foglalkozni, amire nincs valódi hatása, csak a beleszólás látszatát kapja meg. Eközben

nem veszi észre, hogy a kísértő már le is csapott rá, családjára, termőföldjére, falujára, városára, vagyis az életére. Hitelt vesz fel, hogy felzárkózzon a követendőnek beállított életmódhoz. A gyermekeit távoli nagyvárosba, esetleg külföldre küldi tanulni, ahonnan már nem jönnek haza gazdálkodni, vagy ha igen, szembe fordulnak az önellátás hagyományával, hogy nyereséget termeljenek élelmiszer helyett. A kertekből eltűnnek a veteményesek, a gyümölcsfák és a haszonállatok, helyüket öntözött pázsit, örökzöldek és házikedvencek veszik át. A házakból pedig eltűnnek az áram nélkül tárolható élelmiszerkészletek (só, gabona, liszt, szalonna, zsír, füstölt hús, kolbász, aszalt gyümölcs, szárított zöldség, szárított gyógynövény, befőtt, lekvár, a pincében zöldség és krumpli), van viszont helyette áramzabáló hűtőláda fagyasztott hússal, konyhakész zöldségkeverékkel és készételekkel. Régen egy település elpusztításához hadsereg kellett. Ma már elég, ha elzárják a gázt és a vizet, ha lekapcsolják az áramot, és ha megszüntetik a szállítást. Miért nem látja a növekvő kiszolgáltatottságból eredő veszélyt a nemzet, a nép, a társadalom? Mert a „nem létező” globális hatalom ürülete belepottyant életünk vizébe, sokan közülünk pedig már megfertőződtek ezzel a vakító féreggel, azaz a kényelem, a jólét, a korszerűség és az öncélú szórakozás semmibe vezető téveszméivel, hamis látszatvilágának díszleteivel.

Ennyi talán elég is annak bemutatására, hogy az élősködés milyen hihetetlen erővel, és milyen elképesztő mélységéig hatolva van jelen a hétköznapi lét minden dimenziójában. A nyugatias modernitás létszerveződési elvei, és az ezekre épülő létberendezkedés ontológiai értelemben eleve egy planetáris parazita „kihordó szerkezete”, így az egész földi élet degenerációja megállíthatatlannak látszik. Az élősködés tehát nemcsak önmagában, konkrét megjelenési formában pusztít, hanem főként azért, hogy lánc-

reakciókat indít el a földi élet egész rendszerében, és ez az öngerjesztő örvénylés magát az egész rendszert teszi egyre képtelenebbé a védekezésre, a degeneráció megállítására. Bár vannak jelei, hogy az emberi létezésben erősödik mindennek a felismerése, egyelőre nincs koherens narratíva ennek elbeszélésére, s így értelemszerűen nincs és nem is lehet olyan társadalmi gyakorlat sem, amely képes lenne lelassítani, megállítani és visszafordítani ezt az emberi létezést, és ezen keresztül az egész földi életet összeomlással fenyegető folyamatot. Így ez a töprengésfüzérként megfogalmazott gondolatsor is inkább csak arra szeretne volna ráirányítani a figyelmet, hogy az élősködés lételméleti lényegének mélyebb megértése talán segíthet kiutat találni ebből a végze-

tes csapdából. Ez a planetáris parazita, vagy egy másik metaforával élve „globalóma”, feléli a világ éltető erőforrásait, és a világra üríti felesleges „anyagcsere végtermékeit”, így csak idő kérdése, hogy a világ mikor roppant össze e kettős teher súlya alatt. Ez a folyamat logikailag a rákos burjánzásként működő parazita „öngyilkosságaként” is értelmezhető, de nincs válaszunk arra, hogy mindezt miért (mi okból és mi célból) teszi. Nincs valóságos tudása, vagy nagyon is van, csak mi nem látjuk át évezredekén átívelő stratégiai céljait. Akárhogy is, ő az „ismeretlen főszereplő”, és megmaradásunk egyetlen esélye csak e végzetes mechanizmus pontos megértésére épülhet. Ez a dolgozat ehhez kívánt szerény ösztönzést adni mindenkinek.

„(..) a hétköznapi tapasztalat azt mutatja, hogy ahol izmosodnak a multik, ott zsugorodik a helyi társadalom befolyása. Ezeken a területeken az újabb és újabb beruházások felmorzsolják maradék zöldterületeinket, felvásárolják és bekerítik a legszebb kilátást nyújtó hegyoldalainkat, a még meglévő szabad gyógyvízforrásainkat, vízpartjainkat. Ha érvelni kell, ők pénzösszegeket mondanak, mi erkölcsi elveket. Ahol az emberek elvesztették a tájjal való szerves kapcsolatukat, ott bizony az »erkölcs« és az »elv« szavak súlytalanok már, így győz le mindent a hatalom és a pénz.”